

De molenaar en klimaatverandering een interview met molenaar en instructeur Derk Jan Tinga

Tekst: Johan van Dijk / Beeld: Anjo de Haan

Klimaatverandering is een onderwerp dat regelmatig aan de orde komt en volgens sommigen de grootste uitdaging is waar de mensheid voor staat. Veel is echter onduidelijk op dit gebied en ook de meningen van wetenschappers en deskundigen, zoals bij alle discussies in het publieke debat, lopen uiteen. (Vrijwillige) molenaars hebben uiteraard veel met het weer te maken en wat kan de bijdrage van hen zijn in dit debat? Derk Jan Tinga, molenaar van de jubilerende koren- en pelmolen De Vier Winden in Pieterburen en instructeur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars (zie elders in deze editie), blikt terug op de weersveranderingen, die hij in zijn meer dan veertigjarige molenaarscarrière voorbij heeft zien komen.

Ervaren molenaar

Derk Jan Tinga (1955), in het dagelijks leven grafisch vormgever, kwam tijdens zijn studie eind jaren zeventig eigenlijk bij toeval in de molenaarswereld terecht. Hij maakte, vanuit z'n hobby als fotograaf en filmer, in opdracht van de Vereniging van Vrienden van de Groninger Molens, een film over de verplaatsing van de Krimstermolen. Om te begrijpen waar de diverse molenonderdelen allemaal voor dienden, volgde Derk Jan wat lessen van molenaar Derk Bos op Veldkamps Meuln in Bellingwolde, het dorp waar hij is opgegroeid. Na enige tijd besloot hij de opleiding tot vrijwillig molenaar te gaan volgen en na het behalen van zijn getuigschrift hielp hij al snel mee met theoretisch onderricht aan aspirant-molenaars en

werd hij vanaf het begin van de jaren tachtig instructeur van het Gilde. Vanaf 1994 is hij molenaar en instructeur in Pieterburen. Juist op zo'n molen niet ver van de Waddenzee is het werken met het weer misschien nog wel uitdagender en kunnen misschien wel observaties worden gedaan op het gebied van klimaatverandering. Derk Jan volgt de discussie over klimaatverandering op zijn eigen manier. "Ik ben wat dat betreft redelijk kritisch, maar kan zeker wel zien dat er op het gebied van het weer zaken veranderen" licht hij toe.

'Verruwing van het landschap'

Zonder meteen een standpunt in te nemen in de klimaatdiscussie, geeft Derk Jan aan dat hij een 'verruwing van het landschap' opmerkt die volgens hem onder andere van invloed is op de windsterkte. "Toen ik op De Vier Winden begon kon ik de molens van Den Andel en Eenrum vanaf de stelling duidelijk zien. Daar moet je nu als er blad aan de bomen zit erg veel moeite voor doen" vertelt Derk Jan. Hij noemt het de verruwing van het landschap: steeds meer gebouwen, bosjes en bomen in het landschap die de wind tegenhouden. "Vaak hoor ik van collega's dat er de laatste jaren op bijvoorbeeld de zaterdag, als ze met de molen draaien, steeds minder wind is. Ik denk dat het oprukken van de vele bomen daar zeker invloed op heeft. Verder zie je in z'n algemeenheid wel dat de extremere weerverschijnselen toeneemen. Je moet daar zeker goed rekening mee houden omdat dit gevaarlijke situaties voor de molen op kan leveren" voegt hij toe. Ook is de ervaring van Derk Jan dat algen en mossen steeds meer vrij spel krijgen, vooral omdat het niet meer zo koud is als zo'n 50 à 60 jaar geleden. Overigens speelt daarin ook een rol dat ouderwetse verfmiddelen als carbolineum en teer niet meer zijn toegestaan, waardoor de elementen meer vat krijgen op het houtwerk van de molens. "Eeuwenlang werden deze middelen gebruikt om molens en andere gebouwen goed en degelijk te kunnen onderhouden. Zou er in het kader van het monumentenbehoud geen uitzondering mogen zijn voor gebruikmaking van deze middelen, uiteraard onder verantwoorde omstandigheden?" vraagt hij zich af.

Minder storm

Het weer blijft een ontzettend ingewikkeld en onvoorspelbaar fenomeen. Zelfs de moderne technieken zoals de Buienradar blijken er toch regelmatig naast te zitten. Derk Jan benadert zaken graag empirisch (Op de werkelijkheid en de ervaring gebaseerd, proefondervindelijk) en heeft in de loop van de tijd heel wat gegevens van onder andere het KNMI tegen het licht gehouden. Hoe zit dat nou eigenlijk met wind en storm? Derk Jan: "Juist in de jaren zeventig zijn er veel zware stormen geweest waarbij er aan diverse molens zeer grote schade is aangericht. Bijvoorbeeld de novemberstorm van 1972 waarbij onder andere de molens van Niebert en Bellingwolde zwaar beschadigd raakten. Als ik naar de gegevens kijk dan zie je vanaf de jaren negentig in aantallen juist minder storm en over het algemeen ook minder wind. Zou het met veranderingen in de straalstroom te maken hebben?" De molenaar van De Vier Winden kan er geen eenduidig antwoord op geven, maar blijft het zeker goed observeren. De uitgebreide maalboekjes, die hij altijd heeft bijgehouden, dragen er dan ook aan bij dat hij een en ander goed op kan zoeken en kan analyseren.

Valwinden

Dat Derk Jan Tinga een fascinatie voor weerkundige fenomenen heeft mag wel duidelijk zijn. Maar ook hij heeft situaties

meegemaakt die voor hem onbekend waren. Toen hij nog woonde en werkte aan de zuidkant van Winsum (inmiddels woont hij samen met zijn echtgenote Jeannette al jaren in de wijk De Brake aan de noordoostkant van het dorp) merkte hij vanuit zijn toenmalige werk-kamer vlak voor een zware bui, dat de hemel plotseling groen kleurde, ongeveer de kleur van zeewater. "Er stak een enorme wind op die ongeveer een halve minuut het geluid maakte als van een straaljager. In de buurt braken een aantal bomen en takken als luciferhoutjes af en vlogen de pannen bij een aantal nieuwbouwhuizen van de daken" weet Derk Jan zich te herinneren. Kort hierna besprak hij deze situatie met weerman Wigbold Wierenga die niet ver van de molen in Pieterburen woont. In dit geval was er sprake van een valwind, een weersomstandigheid die Derk Jan nooit eerder meegemaakt had. Vrij recent gebeurde iets dergelijks weer op Het Hogeland. "Op 20 augustus 2020, rond middernacht, deed dit fenomeen zich tussen Pieterburen en Westernieland ook voor, voorafgegaan door veel bliksem en daarna hagel en regen die ongeveer horizontaal voorbij kwamen. Ook hier een zeer luid, suizend geluid, volgens de inwoners. De molen heeft het gelukkig goed doorstaan: alleen het blok onder de staart was weggewaaid. Er lagen heel veel afgebroken bomen en takken van westelij-

ke- naar oostelijke richting over de grond. De baan waar een en ander gebeurde was ongeveer 800 meter breed" vertelt Derk Jan. Het KNMI omschrijft het verschijnsel van de valwind op haar website als volgt: '(...) Het windveld bij een buienwolk kan ook kleiner zijn. De kou stort dan in een klein gebied met een doorsnede van slechts een kilometer omlaag. De lucht raakt daarbij in een versnelling waardoor de wind toeneemt. Op het aardoppervlak zoekt de kou met die enorme snelheid een weg in allerlei richtingen. De lucht spat als het ware uiteen. Zo'n valwind (ook wel downburst genoemd) is vooral gevaarlijk door de plotselinge windtoename. De krachten die vrijkomen zijn groot en kunnen in een gebied van vele honderden meters breed en kilometers lengte schade aanrichten. Bij een valwind liggen de getroffen objecten in min of meer rechte lijnen in de richting van de wind.' Een situatie die ook voor een molen heel veel gevaar op kan leveren en een waarschuwing voor elke molenaar die zo'n raar gekleurde lucht aan ziet komen...

Derk Jan 'zijn' Vier Winden heeft al 175 jaar letterlijke en figuurlijke stormen doorstaan. Wie weet welke observaties de instructeur hier samen met zijn leerlingen in Pieterburen (en daarbuiten!) de komende jaren nog allemaal kan doen, ook op het gebied van klimaatverandering. We houden zeker de vinger aan de pols!